

Прикази Reviews Comptes rendus

Korak ka obnovi sociologije (sa)znanja u nas.

Društvo i znanje: sociološka hrestomatija. Priredili Dušan Marinković i Dušan Ristić. 2015. Novi Sad Mediterran Publishing, pp. 538.

„Zar najglavnija i najglasovitija nauka u naše doba nije naučiti da shvatamo učene?
Zar to nije opšti i krajnji cilj svih proučavanja?”
Mišel de Montenji¹

Iako sociologija (sa)znanja u zemljama srpskohrvatskog govornog područja nije bila centralna oblast interesovanja društvenih naučnika, ona svakako nije bila ni potpuno marginalizovana. Pored solidnog (ali, avaj, nikad dovoljnog) broja prevedenih knjiga i članaka, domaća produkcija monografija i radova manjeg obima, uzevši u obzir ukupan razvoj sociologije na ovim prostorima, nije zanemarljiva².

Pored studija Vojina Milića, kao utemeljivača ove discipline u Jugoslaviji, sabranih u njegovoj *Sociologiji saznanja* (1986)³, u ovom kontekstu svakako mo-

raju da se pomenu i dela Đure Šušnjića: *Otpori kritičkom mišljenju: ideje za sociologiju ideja* (1971), *Ribari ljudskih duša: ideja manipulacije i manipulacija idejama* (1976), *Cvetovi i tla: ogledi o ulogama ideja u životu* (1982), a odmah zatim i knjige: *Sociologija znanja i marksizam* (1977) Ante Marušića, *Egzistencija u mišljenju: prema predmetu sociologije saznanja* (1992) Miodraga Milenkovića, *Sociologija spoznaje* (2001) Ivana Cvitkovića, *Uzaludan poziv: sociologija znanja između ideologije i samorefleksije: slučaj Karla Manhajma i Prosvetiteljstva* (2005) Milana Brdara, *Konstrukcija društvene realnosti u sociologiji* (2006) Duša-

znanja i 1980. u zvaničnom žurnalu *Međunarodnog sociološkog udruženja* – *Current Sociology* (vol. 28 no. 3, pp. 185–269) objavio članak: „The Science of Science and the Sociology of Science in European Socialist Countries”, a 1984. u cenjenom međunarodnom časopisu *Social Science Information/Information sur les sciences sociales* (vol. 23 no. 2, pp. 213–273) tekst „Sociology of knowledge and sociology of science”. Objedinjene rezultate svojih istraživanja objavio je 1995. u knjizi: *Sociologija nauke: razvoj, stanje, problemi*. Rad na daljem razvoju sociologije nauke u Srbiji preduzeli su Radoš Radivojević – doktorirao na temu: „Opštedruštvene potrebe i sistemske ograničenja razvoja nauke u Jugoslaviji” – i 1997. objavio: *Sociologiju nauke*, i Marko Škorić, koji je magistrirao na uporednoj analizi dva najrazvijenija programa sociologije naučnog znanja i 2010. godine publikovao (obimnu) studiju: *Sociologija nauke: mertonovski i konstruktivistički programi*.

¹ *Ogledi*, Valjevo-Beograd: Estetika, 1990, str. 199.

² Tako u *Sociološkom rečniku* iz 2007. godine (priredili Aljoša Mimica i Marija Bogdanović) postoji i odrednica „Sociologija saznanja“ (str. 563–566) koju potpisuje Vera Vratuša Žunjić.

³ Milić se u kasnijem radu posvetio sociologiji nauke, kao podoblasti sociologije (sa)

na Marinkovića, *Knowledge Production at the Semiperiphery: A Gender Perspective* (2009) Marine Blagojević, i konačno: *Nacrt za sociologiju ideologije* (2013) Dušana Marinkovića i Dušana Ristića.

Upravo ova dvojica sociologa koji su poslednji pomenuti su se prihvatili posla sastavljanja hrestomatije prevoda apsolutno nezaobilaznih⁴ radova koji prilaze problemu znanja iz sociološkog ugla uz nesumnjiv značaj za zasnivanje i razvoj sociologije (sa)znanja⁵.

Nakon uvodne studije priređivača – „Sociologija znanja – marginalnost i borba za disciplinarni identitet“, prevedeni tekstovi su poređani, manje-više, hrono-

loški, tako da prate razvoj discipline – od odeljka o proizvodnji svesti iz Marksove i Engelsove *Nemačke ideologije*, raspravi o kategorijama iz Dirkemovih *Elementarnih oblika*, razmatranjima racionalizacije Zapada iz Veberove *Protestantske etike*, programskih tekstova o problemima sociologije znanja njenih faktičkih osnivača – Manhajma i Šelera, preko radova prvog istoričara sociologije znanja Ernsta Grinvalda („Sociologija znanja i epistemologija”), velikana sociologije Roberta Mertona („Sociologija znanja”⁶), Artura Čajlda⁷ („Problem pripisivanja u sociologiji znanja”), popularizatora evropske sociološke misli, posebno Zimla i Manhajma, u Americi – Kurta Volfa („Sociologija znanja i sociološka teorija”), poznatog sociologa religije i saznanja Venera Starka („Posledice sociologije znanja”), do teksta „Sociologija znanja: nove perspektive”⁸ Nor-

⁴ Anglo-saksonci imaju termin *seminal*, upravo odgovarajući za pionirske, najuticajnije, najplodonosnije i, time, nezaobilazne radove.

⁵ U zemljama sa razvijenijom sociološkom tradicijom, zbornici tekstova iz određene discipline su odavno deo „akademskog folklor”. Za sociologiju (sa)znanja videti: Pierre Ansart et al. *Contributions à la sociologie de la connaissance* (1967); James E. Curtis & John W. Petras (eds.) *The Sociology of Knowledge: A Reader* (1970); Jean Duvignaud (éd.) *Sociologie de la connaissance: études* (1979); Nico Stehr & Volker Meja (Hg.) *Wissenssoziologie (Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie Sonderhefte 22, 1981)*, pre-rađeno i dopunjeno prvo izdanje na engleskom jeziku: *Society and Knowledge. Contemporary Perspectives on the Sociology of Knowledge* (1984) i drugo dorađeno i dalje dopunjeno englesko izdanje: *Society and Knowledge: Contemporary Perspectives in the Sociology of Knowledge & Science* (2005); Francis Farrugia et al. *La connaissance sociologique. Contribution à la sociologie de la connaissance* (2003). U Hrvatskoj je sličan, ali nešto ograničeniji, poduhvat u sociologiji nauke, bio zbornik: *Sociologija znanstvene spoznaje: „strogi program” i „Edinburška škola” u sociologiji znanosti* (1995) koji je uredio Darko Polšek.

⁶ U pitanju je poglavlje iz knjige *Social Theory and Social Structure* (1964). Treba pomenuti da je još 1937. Merton objavio članak istog naziva („The Sociology of Knowledge”, *Isis*, 27[3], pp. 493–503) u kojem je dao pregled tadašnjeg stanja discipline, njene fundamentalne probleme i postojeće kritike.

⁷ Čajld je 1939. doktorirao u Berkliju sa tezom „The Problems of the Sociology of Knowledge: A Critical and Philosophical Study”, a tokom 40-ih godina objavio više bitnih radova iz oblasti sociologije (sa)znanja: „The Problem of Imputation in the Sociology of Knowledge” (1941), „The theoretical possibility of the sociology of knowledge” (1941), „The Existential Determination of Thought” (1942), „The Problem of Imputation Resolved” (1944), „On the Theory of the Categories” (1946), „The Problem of Truth in the Sociology of Knowledge” (1947), „The Sociology of Perception” (1950).

⁸ Radi se o prvom delu eseja objavljenog u drugoj svesci časopisa *Sociology* iz 1971. godine. Drugi deo se pojavio u sledećoj (trećoj) svesci iste godine.

berta Elijasa – jednog od najnepravednije zapostavljenih (ali, na sreću, ponovo otkrivenih) socioloških teoretičara XX veka. Njegove studije *Engagement und Distanzierung. Arbeiten zur Wissenssoziologie I* (1983; engleski prevod: *Involvement and Detachment. Contributions to the Sociology of Knowledge*, 1987) i *Über die Zeit. Arbeiten zur Wissenssoziologie II* (1984; eng. *Time. An Essay*, 1991), kao i 14. tom sabranih dela na engleskom jeziku – *Essays I: On the Sociology of Knowledge and the Sciences* (2009) predstavljaju još uvek nedovoljno istražene zlatne rudnike za sociologe okrenute problemima znanja.

Izbor se nastavlja prevodima odlomaka iz knjiga Florijana Znanjeckog, Žorža Gurviča⁹ i Majkla Polanija, tekstom o metodološkim posledicama sociologije znanja Rajta Milsa, te uvodnim poglavljem iz čuvene *Društvene konstrukcije stvarnosti* Bergera i Lukmana i prevodom Bergerovog teksta „Identitet kao problem sociologije znanja”. Slede, u odnosu na pomenute, noviji prilozi: odlomak iz knjige *Knowledge as Culture: The New Sociology of Knowledge* Dojl Makarti, članak „Nova sociologija znanja” En Svidler i Horhea Arditija.

Na kraju se nalaze tekstovi tvrde konstruktivističke provenijencije: poglavlje o jakom programu sociologije znanja iz knjige *Knowledge and Social Imagery* Dejvida Blura, uvod u konstruktivističku i kontekstualnu teoriju znanja iz *The Manufacture of Knowledge* Karin Knor-Ce-

tine i, konačno, deo o diskurzivnim tvorevinama iz *Arheologije znanja* Mišela Fukoa.

Odabir koji su načinili Marinković i Ristić zaista predstavlja reprezentativan presek istraživačkih tradicija, tema i problema sociologije znanja, što je i bila namera priređivača. Kod ovakvih poduhvata uvek može da se nađe članak ili poglavlje koje bi moglo da se doda ili oduzme, već shodno nečijem naučnom stanovištu ili teorijskom ukusu, tako da kriterijum za izbor potpada pod maksimu *de gustibus*, što predupređuje kritike učinjenog izbora i drži vrata otvorenim za izmenjeno i dopunjeno izdanje ili drugi tom (koji bi sadržao propušteno i novonastalo).

Danas na Odsecima/Odeljenjima/Departmanima za sociologiju u Srbiji postoje, što obavezni, što izborni, kursevi sociologije (sa)znanja, te je svakako prisutna potreba za jednom ovakvom hrestomatijom, posebno iz razloga što je veći deo tekstova prvi put objavljen na našem jeziku.

Zbornik *Društvo i znanje* može da bude od velike koristi najpre studentima sociologije, ali i drugih humanističkih disciplina zainteresovanim za epistemološka pitanja, a bez sumnje i istraživačima koji proučavaju različite aspekte znanja – od kojih, čini se, nije najmanje bitan upravo onaj društveni.

Miloš Jovanović

⁹ Ovde je prevod odlomka „Tipovi i forme znanja” iz Gurvičevih *Social Frameworks of Knowledge*, originalno objavljenih kao *Les cadres sociaux de la connaissance* (1966). Pregledno poglavlje o problemima sociologije saznanja od ranije imamo u zagrebačkom prevodu drugog toma Gurvičeve *Sociologije* (str. 115–148).